

BERTA ZSOLT

A víz

Nagyapám behúzta az alacsony, vas kertkaput, és elment a háborúba. Illetve a kapu fölött még egyszer megcsókolta dédanyám könnyben ázó orcáját, dédapám feldúltságában is kemény csendórbrázatát, majd csak néhány lépést téve a háborúba vivő úton, megállt, és megnézte Zenith karóját, amelyet a Műszaki Egyetemen tett sikeres felvételi vizsgája alkalmából kapott dédapámtól. Aztán – bármilyen sürgetőleg várta a haza, hogy belevágjon végre kötelessége teljesítésébe – megfordult, visszalépett, és letette nagy, zöld hátizsákját a kapu elé. Hisz a vonatnak megúgyis az a kötelessége a hazával szemben, hogy pontosan induljon. Se előbb, se később.

– Megnézem még utoljára egyszer a vizet.

Mire dédapám nyelt egyet, dédanyám pedig szabadjára engedte addig valamelyest féken tartott zokogását.

– Úgy értem, utoljára, míg vissza nem jövök – javított nagyapám.

És elindult a háborúval ellenkező irányba. Lassan lépett, hogy minél alaposabban megszemlélhesse a szilva- és barackfákat a két, egymásra merőleges földút ölelésében. Ez a kis darab gyümölcsös már kívül esett a kerítésünkön, de birtokilag és hivatalilag a házhoz tartozott.

Még az én kölyökkoromban is szilva és barack termett rajta. Akárcsak nagyapám és anyám, én is abból a szilvából és barackból főzött lekvárt kaptam a kenyereimre reggelenként. Most egy nagy, ízléstelen nyaraló áll a gyümölcsös helyén, elnyomva dédanyám kicsi, egyszerű, kedves házát, a múltat. Na, de ez a történet a nagyapámról szól, nem pedig rólam.

Nagyapám a gyümölcsös sarkán megállt, és visszaszólt mozdulatlanul utána bámuló szüleinek:

– Ha megjöttem, ültetek ide egy fenyőfát.

És már gyorsabb léptekkel átvágott a földúton a vasúti gyalogátjáróhoz, amely után az út egyenesen a Balatonhoz visz. Vagyis a vízhez, ahogy a balatoniak mondják.

Én is így mondom, ha ott vagyok. Nem is igen jut eszembe a rendes neve. Hisz mi mást lehetne ott víznek nevezni, mint a Balatont. Hozzá képest minden

patak, befolyás, hátul a berek nádasai között lapuló tó csak szivárgás, pocsolya. „A” víznek csak őt nevezhetem. Na, de ez a történet a nagyapámról szól, nem pedig...

Nagyapám, mielőtt átlábolt a síneken, körülpillantott jobbra-balra, mert az a hír járta, hogy a vonat gyakran hamarabb érkezik, mint a hangja. Alapvetően is pragmatikus, műszaki vénájú és intelligens, művelt ember lévén, s akkor már túl az egyetem első két évén, jól tudta, hogy ez nemigen lehet így, de tisztelte annyira faluja bölcseit, hogy ne zárja ki teljesen, amit állítanak. Mert például a Nyitrai gyerek... annak olyan füle volt, hogy csak rátette a sínre, és a még Siófokon döcögő szerelvényről megmondta, mikor ér ide, teher- avagy személyvonat, s hány kocsi vontat a mozdony. Aztán mégis, amikor huszonegyedik évét megünnepeleven, hazafelé tartott a kocsmából, kettévágta a fejét a vonat kereke. Mondják, ha már arra vitte a hazaút, tartott egy kis gyakorlatot, és közben elaludt. De mit lehet tudni.

Amikor én voltam huszonegy éves, nyaralt Lige ten egy nyugatra szakadt hazánkfi, aki egy fene nagy dzsippel állított haza. Igen nagy büszkesége volt az a terepjáró, s váltig állította, hogy neki aztán nem kell a Kápolna-térről (ahol akkoriban már két kiskocsmá, egy halsütő és egy közért gyarapította a lehetőségeket) kelet vagy nyugat felé kerülnie egy kilométert, hogy a rendes autóátjárón szelje át a síneket, mert ezzel a döggel úgy átmegy a bazaltkövekkel kirakott magas töltésen, mint terminátor a gipszkartonon. Egy éjszaka aztán az ugyanott poharazgató és kétkedő helyiek (magam is közéjük tartoztam) a saját szemükkel is látni kívánták ezt a hőstettet. A hős kicsit kérte magát, de aztán beült a dzsipóba, és neki a töltésnek. (Éppen ott, ahol nagyapám ebben a történetben gyalog készül átvágni, és ahol néhány évvel korábban a Nyitrai gyerek olyan csúful járt.) Nem nagyon vadult, bekapcsolta a négykerék-meghajtást, lassan felkapaszkodott a bazaltköveken, ott az első sínen áttette az első kereket, majd áttette a másodikon is, ment még vagy húsz centit, akkor a szép nagy terepjáró döccent egyet, az alvázat ráfektette a vaspályára, a motor harsányan felbőgött, a négy kerék szaporán meglódult... a levegőben. A fickó kicsit taposta a gázt, aztán kapisgálván, mi történt, megnyúlt arccal kászálódott ki, és fejét vakarva bámulta büszkeségét. A kétkedő helyiek (magam is közéjük tartoztam) boldogan röhögtek. A fickó szégyenkezve és humortalannul hallgatta a viccesebbnél viccesebb

megjegyzéseket, de aztán fontosabb dolga támadt: aggódni, hogy mi lesz, ha jön a vonat. A röhögést nem hagytuk abba, de azért megpróbáltuk a dzsipet lesegíteni a sínekről. De az meg se moccant. Immár kevésbé büszke tulajdonosa kétségbeesetten szaladgált fel s alá, majd megvilágosodva a hetes út felé rohant, leintendő valami autót, amely aztán kirántja az övét szorult helyzetéből. Ekkor azonban feltűnt a közeledő vonat reflektora. A fickó irányt váltott s vadul integetve, teljes erőből rohant a sínen vele szembe. A röhögés egy csapásra megszűnt, megrökönyödve bámultuk, mi történik. Hamarosan felharsant a mozdony irdatlan kürtje. Az ember félrelépett a vonat elől, amely néhány másodperc múlva hisztérikusan sikoltó kerekkel fékezni kezdett (ám az nem látszott, hogy lassult volna), majd nekiment a drága torlasznak, és irdatlan csörömpöléssel toltta maga előtt, a töltés két oldalára tollként okádva fémet, üveget, műanyagot. Kábé nyolcszáz métert tettek meg így, pontosan addig az átjáróig, ahol gépjárműveknek okosan, higgadtan, szabályosan áthaladni ilendő. A kölykök még hetek múltán is szedegették a törött tükröket, kilincseket, lámpaburákat, ilyesmit. Na, de ez a történet a nagyapámról szól, nem...

Átlábolt a síneken, nekiindult az Árpád utcának, amely a partra vezetett. Innen már az utcányi hasadékon át látszik a víz. Csillogó, méltóságteljes, gyönyörű, ellenállhatatlanul vonzó tükör. Nagyapám elhaladt az apró kis templom mellett, s pusztán dédanyám kedvéért, aki még bizton utánabámult a kertkapu, a veteményes és a töltés fölött, keresztet vett. Akkoriban még a Kápolna-téren a templomon kívül semmi egyéb nem volt, csak fák, vastag törzsű hársak, lógó bozontú füzek és sárga kavicsos sétány.

Mintegy harminc évvel későbből magam is így emlékszem rá, vagyis amikor kiskölyök koromban, éppen itt, szintén a vízhez tartva, fekete klottgatyám korcába beszállt egy lódarázs, és támadt olyan ria-

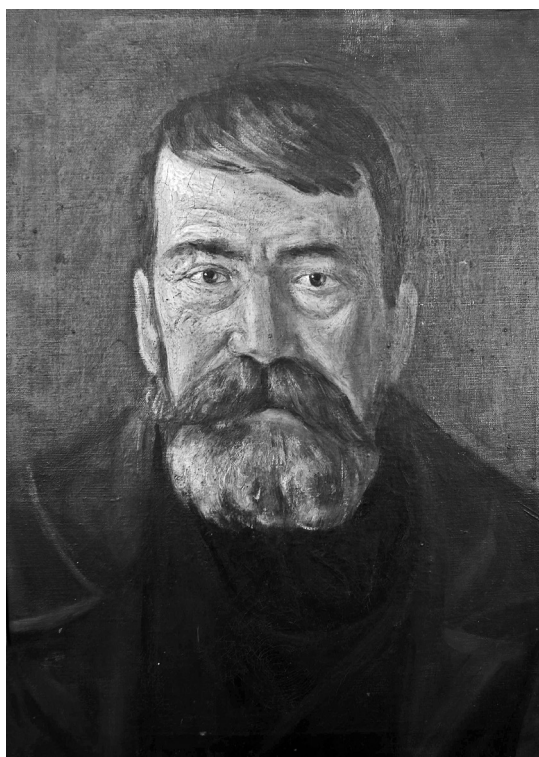
dalom... gondolhatod. Na, de ez a történet a nagyapámról szól...

Nagyapám elhaladt a templom mellett, szemét a vízre függesztette, és kisvártatva ott állt az egyenletesen mélyülő, homokos parton, amelynek mentén úgy lehetett sétálni mezítláb, ahogy a tengerparti filmekben sétálnak a szerelmesek. A vízbe hosszú deszkajáratok vezettek a stégekbe, amelyeken öltözőfülkék álltak rendelkezésére az akkor még gyérszámú nyaralóvendégeknek. Akkoriban, ha nagy forróságban hátul a berekben kiszáradtak a tavak, a gulyások lehajtották a csordákat, és kicsit arrébb, ahol nem zavarták a pancsizó népeket, a sok marha tolongva, élvezettel tódult a vízbe.

Én sosem láttam ilyennek, az én időmben már beton partvédelem szegélyezte, amelyből nagy, vörös kövek kandikáltak, s azokon bajos lenne mezítláb sétálni a szerelmespároknak. Marha, bivaly is lábát törné, ha a meredek betongátról a kövek közé lépne. Feljebb, a dús, zöld gyep azonban megmaradt, és az szintén igen alkalmas a szerelmes, mezítlábas andalgásra. Na, de ez a történet a nagyapámról...

Aki nem született balaton, csak nyaralni járt ott valaha,

az nem tudja, mit jelent búcsúzni a víztől. Az legfeljebb elköszönhet. Nagyapám búcsúzott. És nem tudhatta, nem örökre-é. Az ilyen mindig súlyos búcsú. Végighordozta tekintetét balról jobbra, a Keszthelyi-öböl felől az Aligai-öböl felé, majd szembe, az északi partra nézett, és halkán morogta maga elé: Külsőhegy a Kamonkövel, Várhegy, Badacsony, Gulács, Örsi hegy... Micsoda látvány. És micsoda erő, amely ezekből a hegyekből és a vízből árad az ember szívébe, onnan pedig minden porcikájába. Az otthon, a kedves és nehéz emlékek megtartó ereje. Nagyapám elsétált kicsit balra, bakancsa sarkát annak a fiatal nyírfának a törzséhez illesztette, amely az én ifjúkoromra már nyírfához mérten jócskán megvastagodott. És huszonegy bakancsnyit haladt Szigliget felé. Ott megállt, és bámulta a bakancsa orrát. Pontosabban

Csizmadia József arcképe

az alatta fél méterrel a homokban lapuló palackot, amelyben egy itt nyaraló pesti leány búcsúlevele raboskodott, nagyapámnak címezve. Könnyel áztatott, zaklatott, szerelmesen kusza sorok. A palack száját nagyapám ledugózta, és szurokkal kente körbe. Éjjel ásta el, ne lássa senki, és azért éppen ide, mert itt történt, hogy ő és az a leány...

Merő véletlen – pontosabban az én időmben már felállított villanyoszlop, és a fényétől tapintatosan óvó nyírfa miatt történt –, hogy én is éppen ezen a helyen szorongattam meg egy lányt, aki végül egészen nem adta be a derekát, mégis kedves emlékemé vált. Na, de ez a történet a...

Nagyapám vetett még egy pillantást a vízre, aztán egy lendülettel feltrappolt a házhoz. Dédanyám és dédapám már nem a kapuban, hanem a telek gyümölcsös felőli, az Árpád utcához közelebb eső sarkában állt, hogy mihamarabb megpillanthassák háborúba induló fiukat. A kerítés éppen olyan alacsony volt, épp csak hasig érő, mint a kertkapu. Ugyan ki merésznélé átlépni egy csendőr kerítését?

Dédapám és dédanyám visszasorjáltak a kapuhoz, ahol kívül a zöld hátizsák várta nagyapámat. A vállára kanyarította, és újra megcsókolta őket.

– No, isten áldja magukat!

És katonához mérten még bizonytalan (ám szülőanya szemében már szokatlanul kemény) léptekkel megindult a háborúba vezető úton.

A kiképzés után légvédelmi tüzér lett, vagyis egy égre meredő ágyúval pukkantgatott a Budapest fölött garázdálkodó angol és amerikai bombázókra, míg nem a város elestével szovjet hadifogságba került. Otthon, Fonyódligeten dédanyám és dédapám mit sem tudott róla; azt sem, él-e, hal-e. A magyar hatóságok eltűntnek nyilvánították, az oroszok meg a transz-szibériai vasút segítségével Szibériáig vonatoztatták. Ott egy állomáson leszállították, majd sok ezer magyarral együtt gyalog hajtották a hófűtött sztyeppén át a száznegyven kilométerre lévő hadifogolytáborba. Aki ezt túlélte, az fakitermeléssel foglalkozhatott. Nagyapám lepakolt az egyik barakk egyik priccisére, s körbenézett a csupasz gerendafalakon. Semmi nem volt azokon, ami megnyugtatta volna.

Amikor – hála istennek békeidőben – bevonultam a Magyar Néphadseregbe, körletem falán egy hatalmas, színes, nyári balatoni látképet pillantottam meg elsőként. Otlétem első hat hónapjában igen nyomorultul éreztem magam. Az a kép viszont sokat segített elesett helyzetemben, sokszor kapaszkodtam belé tekintetem-

mel, miközben – bár nem azt a tájat ábrázolta – magam elé dűnnyögtem: Külsőhegy a Kamonkővel, Várhegy, Badacsony, Gulács, Őrsi-hegy... Na, de ez a történet...

A hadifogolytábort hatalmas szibériai erdőszélére telepítették, a tábor másik oldalától azonban végelethetetlen síkság kezdődött. Beszéltek, nemcsak végelethetetlen, de bejárhatatlan is. Miközben dédszüleim a legnagyobb bánatba és kétségbeesésbe zuhantak odahaza, nagyapám napi tizenkét órában fát vágott, gallyazott, rakodott. Télen is, nyáron is. Zenith órája hamar lekerült a karjáról, az oroszok tudvalevőleg rajongtak az ilyen csecsebecsékért. Így hát nagyapám levette, és egy még Budapesten szerzett, majd Szibériában (és csajkában) puhára főzött szappan belsejébe gyúrta. És vágta tovább a fát. Élelem alig, gyógyszer semmi, ruházat gyenge, a hideg magyar nyelven elmondhatatlan, higiénia nulla. Hullottak az emberek, éhen, végkimerülésben, megfagyván, vérhasban. Nagyapám – erős, egészséges vidéki srác lévén – sokáig kitartott. Sok tucat bajtársát eltemette, pontosabban elkaparta egy közös verembe, mire a harmadik tavaszon már egészen csonttá fogva, legyengülve maga is vérhast, tüdőgyulladást és egyéb nyavalyákat kapott, és priccsnek dőlt. Semmit sem tehettek érte. A bajtársai csak figyelni tudták, ahogy napról napra gyengül, ahogy rázza a negyven fokos láz... ahogy haldoklik. Krumplival, vízzel és magyar dalokkal ápolták. Ő pedig feladta, várta a halált. Tavasz volt, sőt, nyár eleje, a fagy nagy duzzogva engedett jégbe vésett feltételeiből, és a bejárhatatlan síkságon olvadni kezdett a hó, és egészen addig olvadt, mígnem összefüggő vízzé nem változott. Ameddig a szem ellátott. Egy napon az egyik bajtárs (mátrai illetőségű) befordult a barakkba, s így szólt:

– Öregapám se látott még ekkora vizet.

Nagyapám akkor már napok óta nem evett, csendben volt, mozdulni se nagyon mozdult, csak a foga csikorgott olykor, és megállás nélkül szakadt róla a verejték. Erre azonban kinyitotta véres, gennyes szemét.

– Milyen vizet? – suttogta az ágya szélén ülő bajtársának.

– Megolvadt a hó a síkságon, olyan, mint valami tenger. Még hullámszik is. Azt emlegeti a János.

– Azt meg kell néznom.

– Hisz mozdulni se tudsz, nemhogy járni.

Nagyapám erőt gyűjtött, nem tovább, mint három percig, aztán a bajtárs segítségével talpra állt. Kibotorkáltak a barakkból, a sarkánál a síkság felé fordultak, elmentek a víz széléig. A Nap erősen sütött, nagy-

apám gyulladt szemét kínozták a vízről visszaverődő sugarai, percegig tartott, míg látni tudott. Akkor aztán döbbsen és elhúlve bámulta a hatalmas vízfelületet. Túlso partja nem volt, de a víz maga... valamiképp... Félárnyékre eresztette szempilláit, kezét felemelte, úgy mutatta a bajtársnak:

– Az ott Szigligetnél a Külsőhegy, azon van a Kamonkő. Az a Várhegy, a szigligeti vár áll a tetején. Az ott Badacsony, azt ismeri mindenki. Az ott a Gulács, a tanúhegyek egyike, háromszázkilencvenhárom méter, vulkanikus eredetű. Az meg ott az Őrsi-hegy, azután jön a...

A bajtárs hallgatta, bólintott. Szegény, már hallucinál, félrebeszél. Visszatámogatta nagyapámat a barakkba, a priccséhez vezette. De nagyapám nem feküdt vissza. Rázta a láz erősen, de csak leroskadt az ágy szélére, szorosán becsavarodott a pokrócába, és enni, inni kért. Tíz nap múlva már vágta, gallyazta, rakodta a fát. Öt év hadifogság után került haza Magyarországra, Budapestre, onnan pedig Fonyódligetre. Dédanyám elejtette a kapát, a térde megroskadt, s le kellett ülnie a földre, amikor meg-

pillantotta fiát lépkedni a háborúból hazavezető úton. (Anyai szemmel mérten elképzeltetlenül kemény léptekkel.) Dédapám is kiszaladt a házból, és... gondolhatod. Sokáig örültek úgy egymásnak, ahogy azt éppen elgondolod, aztán nagyapám elővette a szappanját, kettétörte, csak megcsavarta az előbukkanó Zenith óra kerekét, és az mindjárt ketyegni, járni kezdett. Dédanyám és dédapám boldogan nevettek.

Nagyapám ellépett a gyümölcsös sarkáig, szemügre vette a derékig érő kis feketefenyőt.

– Hát ez?

Dédapám megköszörülte a torkát.

– Hát ez... végül elültettem én magam, amikor... amikor nem jöttél. Gondoltam, ez majd hazához. Mit lehet tudni. És hát itt vagy.

Az a fenyőfa még most is áll. Hatalmas. Anyám néha megáll alatta, csípőre tett kézzel felpillant rá... Tudom, ilyenkor a szüleire gondol. Hm. Pénteken lemegyek hozzá Ligetre. Na, de...

Nagyapám bólintott.

– Megyek, megnézem a vizet.

Füred a Tamás-hegyről (2)